

Nr 147.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anordnande av vissa lokaler i förutvarande straffängelset i Stockholm åt riksarkivet och statens historiska museum; given Stockholms slott den 14 mars 1924.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sven Lübeck.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 14 mars 1924.

Närvarande:

Statsministern TRYGGER, ministern för utrikes ärendena friherre MARKS VON WÜRTEMBERG, statsråden MALM, EKEBERG, BESKOW, MALMROTH, HASSELROT, STRIDSBERG, LÜBECK, CLASON, WOHLIN, PETTERSSON.

Departementschefen, statsrådet Lübeck anför:

Den 8 augusti 1923 har Kungl. Maj:t förordnat, bland annat, att straffängelset i Stockholm — det så kallade Östermalmsfängelset — skulle, efter det förberedande åtgärder vidtagits av fångvårdsstyrelsen, indragas från och med den dag, som Kungl. Maj:t framdeles bestämde. Kungl. Maj:t förordnade tillika, att straffängelsets lokaler skulle efter detsamma nedläggande ställas till byggnadsstyrelsens förfogande, samt anbefalle byggnadsstyrelsen att komma med förslag till byggnadernas framtida användning. Sedermera har

Kungl. Maj:ts beslut om nedläggande av straffängelset i Stockholm.

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 1 saml. 110 häft. (nr 147, 148.) 576 24 1

Kungl. Maj:t den 25 januari 1924 förordnat, att fängelset skall nedläggas den 1 april 1924, dock att nuvarande rannsakningslokal vid fängelset må till den 1 juli 1924 stå till fångvårdsstyrelsens förfogande.

Ifrågavarande fängelse består av en cellbyggnad jämte en därmed förenad expeditions- och bostadsbyggnad ävensom en fristående bostadsbyggnad. I byggnaderna inrymmas 115 celler, 13 tjänsterum, varav ett större, avsett för rannsakingar, samt 37 bostadsrum (inklusive kök). Bostadsrummen äro för närvarande upplåtna till befattningshavare vid fängelset men komma att utrymmas till den 1 oktober 1924. I övrigt bliva, såsom av det föregående framgår, ifrågavarande lokaler tillgängliga den 1 april 1924, med undantag för rannsakningslokalen, som kan disponeras den 1 juli 1924.

*Förslag till
framtida an-
vändning av
straffängelsets
byggnader.*

I skrivelser av den 6 december 1923 och den 4 mars 1924 har byggnadsstyrelsen i enlighet med Kungl. Maj:ts förenämnda befallning framlagt förslag ifråga om byggnadernas framtida användning. Styrelsen hemställer, dels att cellbyggnaden måtte jämte närmast liggande rum inom fängelsets expeditions- och bostadsbyggnad upplåtas till arkivlokaler med tillhörande expedition för riksarkivets räkning, dels ock att återstående lokaler i administrationsbyggnadens bottenvåning måtte ställas till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens disposition att användas till studiemagasin för statens historiska museums räkning jämte arbetsrum för vissa av museets tjänstemän. Därjämte hemställer byggnadsstyrelsen om erforderligt anslag för ifrågavarande lokalers iordningställande för ovan angivna ändamål, utgörande ifråga om arkivlokalerna 48,000 kronor samt ifråga om historiska museets lokaler 12,450 kronor. Övriga lokaler, vilka utgöra bostadslägenheter, anser byggnadsstyrelsen, då desamma icke lämpligen kunna utnyttjas för något statsändamål, böra uthyras, eventuellt såsom bostäder åt expeditionsvakter i statens tjänst.

a) *Arkiv-
lokaler för
riksarkivet.
Byggnads-
styrelsen
den 6/12 1923.*

Byggnadsstyrelsen framhåller i skrivelserna av den 6 december 1923, att styrelsen med hänsyn till nu rådande statsfinansiella förhållanden funnit det angeläget tillse, huruvida icke fängelsekomplexet skulle kunna provisoriskt utnyttjas utan att några större förändringar behövde vidtagas inom detsamma. Att under sådana förhållanden därstädes inrymma ämbetslokaler för någon statsinstitution ansåge styrelsen näppeligen kunna ifrågakomma, då detta under alla förhållanden skulle förutsätta en rätt genomgripande och kostsam omdaning av bostadsbyggnadernas inre. En verkställd undersökning hade givit vid handen, att utrymmena i dessa byggnader ej heller torde behöva reserveras för tillgodoseende av något tillfälligt lokalbehov. Vad cellbyggnaden beträffar, skulle dess användande för arkivändamål emellertid icke behöva medföra några omfattande ändringsåtgärder, och byggnadsstyrelsen hade därför, då riksarkivet tillika vore i ett synnerligen stort behov av ökat arkivutrymme, låtit verkställa närmare utredning rörande fängelsets delvisa utnyttjande för riksarkivets räkning.

Riksarkivet.

Rörande riksarkivets nuvarande lokalförhållanden och erforderliga åtgärder för tillgodoseende av behovet av utvidgade lokaler har riksarkivet i skrivelse

den 6 februari 1924 till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet anført huvudsakligen följande:

»Riksarkivets samlingar äro för det närvarande fördelade på nedannämnda lokaler samt omfatta följande antal hyllmeter:

	Hyllmeter.
1) i riksarkivets nya hus Arkivgatan nr 3 c:a 11,000 (därav hyllor för boktryck 666)	
2) i riksarkivets gamla hus Birger Jarls torg nr 4	7,370
3) i valvet under k. slottets nordvästra flygel	1,650
4) i kammararkivets lokal Birger Jarls torg nr 13	5,076
5) i » » » » 16	450
6) i » » » » i gamla norra riksbankshuset	6,714
(varav 860 m. dels ej kunnat uppställas och dels ej ännu kunnat mottagas från riksräkenskapsverket på grund av brist på hyllor).	
Härtill komma ej ännu officiellt hitlämnade, men under den närmaste tiden väntade leveranser, nämligen	
7) folkhushållningskommissionens arkiv, förvarat dels i Storkyrkobrinken nr 7 (Västerlånggatan 16), dels i Stora Nygatan 40—42, enligt uppgift omfattande	» 1,600
8) bränslekommissionens arkiv, förvarat i Gråmunkegränden nr 6, rörande vars omfattning uppgift saknas	
Summa hyllmeter arkivalier (utom bränslekommissionens arkiv) c:a 33,860	

Av ifrågavarande arkivlokaler får det i Stora Nygatan upplåtna utrymmet ej begagnas längre än till 1 oktober detta år. Beslutes och genomföres föreslagen gallring, är det möjligt, att återstoden av där uppställda arkivalier kan få plats i källarlokalen under Storkyrkobrinken nr 7. Bränslekommissionens arkivlokal är på alla sätt olämplig och borde snarast ersättas med annan. Detsamma gäller norra riksbankshuset, vars lokaler, trots där genomförda förbättringar, alltjämt kunna betecknas som synnerligen olämpliga och framför allt icke tillräckligt skyddade mot eldfara. Men därtill kommer, att de äro fullt tagna i anspråk av där förvarade reviderade räkenskaper. För de kraftiga årliga accessionerna från riksräkenskapsverket kan där ej längre beredas plats. För forskning i dessa räkenskaper fordras å andra sidan, att de olika årgångarna förvaras tillsammans för att möjliggöra jämförelser. Tillsammans tagna peka berörda omständigheter på nödvändigheten av annan lokals anskaffande för samlingen länsränskaper i dess helhet. Då varje årgång får beräknas för det närvarande omfatta omkring 250 meter, en siffra, som visar tendens till stark ökning, kan för exempelvis 20 års accession ej beräknas mindre utrymmesbehov än 5,000 meter. Ensamt för denna avdelning av riksarkivet erfordras alltså ett hyllutrymme av 11- å 12,000 meter.

Genom inredning för riksarkivets räkning dels av vinden och källaren i den planerade nybyggnaden i kvarteret Murmästaren, dels av cellfängelset på Östermalm skulle enligt approximativa beräkningar vinnas på det förra stället omkring 11,000 meter och på det senare 6,000 meter. Av det ovanstående framgår, att den förstnämnda lokalen skulle bli tillräcklig för de i det nuvarande norra bankshuset uppställda arkivalierna och för accessioner till dem under bortåt 20 år. Under tiden kunde där också beredas plats för delar av kommissionsarkiven, av vilka efter vad ovan sagts bränslekommissionens är i stort behov av lokalbyte. För det egentliga riksarkivet skulle alltså återstå det utrymme, som kunde det beredas i de förra fängelselokalerna. Genom att dit överflytta vissa samlingar, av vilka flottans nu i

ett flertal rum spridda arkiv i första hand bör avses, skulle efter jämkningar och omflyttningar åt riksarkivets övriga samlingar kunna beredas det accessionsutrymme, som nu alldeles saknas. Beräknas den nuvarande mängden arkivalier i riks- och kammararkiven, bortsett från länsräkenskaperna samt folkhushållnings- och bränslekommissionernas arkiv, till mera än 25,000 meter, skulle det på detta sätt åstadkomna accessionsutrymmet av 6,000 meter utgöra omkring 24 procent, en siffra, som ingalunda är för stor, om man vill undvika ständiga kostsamma omflyttningar vid de nya leveranser, som enligt sakens natur inkomma ojämnt och således hastigare fylla anordnade mellanrum på det ena stället än på det andra.

Härtill kommer för övrigt, att flera av de centrala ämbetsverkens arkivlokaler äro både otillräckliga och ur flera andra synpunkter olämpliga. Såväl kammarrätten som Svea hovrätt och statskontoret förvara sålunda, för att nämna några exempel, oersättliga arkivalier på vindar ovan brandbotten, där de äro utsatta för allehanda faror. Framställningar till riksarkivet hava icke saknats om övertagande av större eller mindre delar av dessa samlingar men hava på senare tider till följd av riksarkivets egen trångboddhet ej kunnat tillmötesgås. Det är att antaga, att om någon lättnad beredes riksarkivet i ifrågasatt avseende, dessa framställningar skola förnyas. Under sådana omständigheter torde de 6,000 meterna komma att fyllas snabbare än ur andra synpunkter kan befinnas önskligt.

På grund av det anförda anhåller riksarkivet om benäget beaktande av riksarkivets lokalförhållanden, som hota med avsevärda olägenheter, om åtgärder ej snarast vidtagas till deras förbättrande. Utan att det bereder de fördelar, som givetvis blott en nybyggnad för riksarkivet i dess helhet kan skänka, kan likväl det förslag, som av byggnadsstyrelsen framlagts och som går ut på inredning för riksarkivets räkning av lokaler dels i nybyggnaden i kvarteret Murmästaren, dels i Östermalmsfängelset, anses tillsvi vidare acceptabelt som ett provisorium. Kan detsamma ej godkännas, vilket vore att beklaga, äro omedelbara åtgärder för nöden för åstadkommande av frågans lösning på annat sätt».

Kostnader.

Kostnaderna för de sålunda för riksarkivets räkning ifrågasatta arbetena inom Östermalmsfängelset beräknas av byggnadsstyrelsen till 48,000 kronor, varav 25,000 kronor belöpa sig på hyllinredning, laserad med impregnerat bstrykningsmedel, samt återstoden på vissa mindre ändringsarbeten, huvudsakligen avseende erforderliga brandsäkerhetsåtgärder samt inredning av behöfliga expeditionslokaler i närbelägna rum inom expeditions- och bostadsbyggnaden. För möjliggörande av nödig tillsyn över depån skulle tillika en bostadslägenhet om två rum och kök inom fängelsets bostadsbyggnad upplåtas till en av riksarkivets vaktmästare.

Departements- chefen.

Riksarkivet har för närvarande, såsom framgår av förestående redogörelse, sina arkivalier fördelade inom nio olika lokaler i huvudstaden. Icke desto mindre föreligger en avsevärd brist på utrymme för arkivets samlingar. Det saknas sålunda exempelvis möjlighet att mottaga nya tillskott av länsräkenskaperna till de lokaler i det gamla norra riksbankshuset, där föregående årgångar förvaras, och det nu disponibla utrymmet därstädes är redan så hårt anlitat, att vissa arkivalier icke kunna beredas plats på hyllor, utan måste förvaras på golvet. Frågan om ökat utrymme för riksarkivets samlingar har också sedan en längre tid tillbaka stått på dagordningen, men

då framlagda förslag i regel avsett nybyggnad, hava de under nuvarande förhållanden icke föranlett åtgärd.

Riksarkivet har på grund av utrymmesbrist i vissa fall icke heller kunna från ämbetsverk mottaga arkivalier, vilkas övertagande av riksarkivet ur såväl arkivvårdens som ämbetsverkens egen synpunkt vore önskvärt. Efter den 1 oktober 1925, då statsverkets hyresrätt till vissa lokaler i Stora Nygatan nr 40—42 upphör, och de arkivalier efter folkhushållningskommissionen, vilka hittills förvarats därstädes, till följd därav måste förflyttas därifrån, kommer givetvis denna trångboddhet att ytterligare ökas, därest icke åtgärder däremot vidtagas.

Olägenheterna av denna brist på utrymme ökas ytterligare därav, att de lokaler, som hittills kunnat disponeras för arkivets räkning, i vissa fall måste betecknas såsom uppenbart olämpliga för sin nuvarande användning. Så är till exempel fallet med bränslekommissionens arkivlokal i Gråmunkegränd nr 6, som, enligt vad riksarkivet framhåller, snarast borde ersättas av en annan. Detsamma gäller, enligt riksarkivets utlåtande, i fråga om gamla norra riksbankshuset, där för närvarande länsräkenskaperna förvaras.

Under sådana förhållanden synes det nu föreliggande förslaget till beredande av nya lokaler för riksarkivet i det gamla Östermalmsfängelset värt beaktande. För en kostnad av 48,000 kronor, varav, sedan utgifter för bokhyllor med 25,000 kronor frändragits, endast 23,000 kronor belöper på erforderliga ändringsarbeten, skulle utrymme för omkring 6,000 hyllmeter arkivalier — i första hand flottans arkiv — kunna beredas.

Byggnadsstyrelsens framställning om upplåtande av vissa lokaler i fängelsebyggnaden till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien är föranledd av en hos Kungl. Maj:t gjord framställning från riksantikvarierna av den 28 februari 1924, däruti denne på akademiens uppdrag anfört huvudsakligen följande:

Redan år 1913 framhöll vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien önskvärdheten av att ökat utrymme bereddes för såväl statens historiska museums samlingar som även för akademiens och riksantikvariernas kansli. Under det decennium, som förflutit, sedan akademiens ovannämnda framställning avgivits, hade museets samlingar varit stadda i en stark tillväxt; likaså hade antalet tjänstemän väsentligt ökats. Till följd av nämnda omständigheter hade det visat sig nödvändigt att till tjänsterum omordna utrymmen, vilka förut använts till utställningsändamål; likaså hade det blivit oundgängligt att, sedan de egentliga magasinutrymmena blivit överfyllda, även låta förändra stora delar av vissa andra utställningssalar till magasin. Nämnda nedskärning av antalet utställningssalar hade givetvis icke kunnat ske med mindre än att ett mycket stort antal museiföremål av största intresse både för forskningen och för allmänheten undanställts i magasin, dit besökande icke lämpligen kunde lämnas tillträde. De ännu utställda föremålen vore sammanträngda i ett synnerligen otillräckligt antal salar; vidare vore de ursprungliga magasinlokalerna och de till magasin omordnade utställningssalarna till den grad överfyllda, att en överblick av innehållet i desamma och i ännu högre grad det nödvändiga vetenskapliga bearbetandet därav vore absolut omöjliggjort. Detsamma vore förhållandet med de magasinutrymmen, som statens historiska mu-

b) Magasinslokaler för statens historiska museum. Riksantikvarien.

seum sedan flera år tillbaka fått sig anvisade i det gamla riksbankshuset. Plats saknades sålunda numera fullständigt för det stora antal fynd av olika art, vilka så gott som dagligen inkomme till museet. Det nuvarande tillståndet vore i korthet sådant, att den gräns vore uppnådd, vid vilken man, såvida ej ökat utrymme på ett eller annat sätt kunde vinnas, såge sig stå inför nödvändigheten att förvandla även museets återstående utställnings-salar till rena magasin, vilket skulle innebära, att museet måste stängas för allmänheten.

I avsikt att vinna åtminstone någon tillfällig lättnad i fråga om dessa lokalsvårigheter genom anskaffande av ytterligare magasinutrymmen hade riksantikvariern hos byggnadsstyrelsen förhört sig angående möjligheten att i annan staten tillhörig byggnad bereda lämpliga dylika lokaler. Från byggnadsstyrelsen hade meddelats, att vissa lokaler i bottenvåningen till Östermalmsfängelsets administrationsbyggnad kunde, under förutsättning av vederbörligt tillstånd, ställas till akademiens förfogande för dylika ändamål. Med anledning härav hade riksantikvariern besiktigat ifrågavarande lokaler och funnit desamma synnerligen lämpade att tjäna som magasinlokaler för statens historiska museum. Likaså hade riksantikvariern samrått med riksarkivets t. f. chef angående lämpligheten av att akademien disponerade den del av fängelsets administrationsbyggnad, vilken icke upptoges av riksarkivet, och hade denne funnit förslaget synnerligen fördelaktigt på grund av riksarkivets och statens historiska museums i vissa avseenden närbesläktade arbetsområden.

Därest ifrågavarande lokaler i nämnda fängelsebyggnad finge disponeras av akademien, skulle sålunda, sedan dessa lokaler genom byggnadsstyrelsens försorg iordningstälts och erhållit lämplig enkel inredning med hyllor, skåp m. m., en del av de i statens historiska museum nu maganiserade samlingarna kunna överflyttas dit och där ordnas i fullt överskådliga och för vetenskapligt bearbetande lämpliga studiemagasin, varigenom en viss lättnad i den nuvarande för arbetet outhärdliga och för samlingarna skadliga trängseln i museets magasinlokaler skulle ernås. Vidare skulle i de lokaler, vilka sålunda ställdes till akademiens förfogande, arbetsrum kunna ordnas för de tjänstemän, vilka äro sysselsatta med de magasinerade samlingarnas bearbetande. Då de här åsyftade lokalerna enligt uppgift inom den allra närmaste framtiden bleve disponibla, skulle den ytterst behöfvliga lättnaden för museets samlingar och arbete kunna vinnas så gott som omedelbart, något som faktiskt måste betraktas såsom ett livsvillkor för institutionen.

På grund av det anförda anhåller riksantikvariern, såvitt i detta sammanhang är i fråga, att omförmälda lokaler i Östermalmsfängelsets administrationsbyggnad måtte ställas till akademiens disposition samt att för desammas iordningställande samt för utförande av erforderliga inredningsarbeten måtte anvisas ett anslag å 12,450 kronor, vilket belopp utgör av byggnadsstyrelsen beräknad kostnad för ifrågavarande ändamål.

Byggnads-
styrelsen.

Byggnadsstyrelsen meddelar, att styrelsen icke har något att erinra mot att de i riksantikvarierns skrivelse avsedda lokalerna, i den mån desamma bliva för sådant ändamål tillgängliga, ställas till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens disposition. Med avseende å de av riksantikvariern åberopade, inom byggnadsstyrelsen uppgjorda kostnadsberäkningarna framhåller byggnadsstyrelsen, att det till styrelsens förfogande ställda anslaget till byggnader och reparationer icke lämnar tillgång till bestridande av där avsedda kostnader.

Om statens historiska museum skall kunna fylla sin uppgift, är tydligen, såsom riksantikvariern framhåller, en av de första förutsättningarna, att museet erhåller tillräckligt utrymme, som icke blott medger en överblick över innehållet i samlingarna utan också möjliggör det vetenskapliga bearbetandet av desamma och tillgodoser allmänhetens intresse av att samlingarna så fullständigt och överskådligt som möjligt hållas tillgängliga. I intet av dessa avseenden äro museets lokaler tillfredsställande. Redan år 1913 föranledde lokalförhållandena akademien att i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla önskvärdheten av ökat utrymme, men sedan dess har det för museets egentliga ändamål disponibla utrymmet blivit ytterligare inskränkt till följd därav, att det blivit nödvändigt att anordna förutvarande utställningsutrymmen dels till lokaler för tjänstemannapersonalen, som sedan nämnda år ökats, dels ock till magasin för samlingarna.

Riksantikvarierns framställning synes giva vid handen, att åtgärder för åtminstone ett provisoriskt ordnande av museets lokalsvårigheter icke längre kunna uppskjutas. Beträffande de av byggnadsstyrelsen föreslagna lokalerna i Östermalmsfängelsets administrationsbyggnad har riksantikvariern efter besiktning förklarad desamma synnerligen lämpade för det nu avsedda ändamålet att tjäna som magasinlokaler för statens historiska museum. Sedan desamma iordningställt, skulle de delar av historiska museets nu magasinerade samlingar, som överflyttades dit, kunna ordnas i överskådliga och för vetenskapligt bearbetande lämpliga studiemagasin, varjämte arbetsrum skulle kunna ordnas för de tjänstemän, vilka vore sysselsatta med en sådan uppgift.

I avbidan på det definitiva ordnande av historiska museets lokalfråga, som under nuvarande statsfinansiella förhållanden torde få tillsvidare anstå, synas de nu föreslagna anordningarna innebära en för någon tid framåt tillfredsställande lösning. För en jämförelsevis ringa kostnad komma desamma att avhjälpa åtminstone de mest kännbara olägenheterna av museets nuvarande trångboddhet. Den av byggnadsstyrelsen verkställda kostnadsberäkningen, slutande på en summa av 12,450 kronor, för erforderliga omändrings- och inredningsarbeten inom de föreslagna lokalerna har från min sida icke givit anledning till anmärkning.

Vad angår frågan om beredande av medel för nu ifrågavarande arbeten bör erinras, att det till byggnadsstyrelsens förfogande stående anslaget för byggnader och reparationer icke kan, med de nedsättningar, som under senare tid företagits i detsamma, därtill lämna tillgång. Då icke heller några medel för ifrågavarande ändamål beräknats i statsverkspropositionen, synes det lämpligt att därför anlita fonden för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden, som med en inestående behållning av något över 500,000 kronor därtill lämnar tillgång.

*Beredande
av medel till
ifrågavarande
arbeten.*

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

*Departements-
chefens
hemställan.*

att av fonden för anordnande av lokaler för statens ämbetsverk i huvudstaden må av Kungl. Maj:t disponeras för in-

Kungl. Maj:ts proposition nr 147.

redande i förutvarande straffängelset i Stockholm *dels* av arkivlokaler för riksarkivets räkning ett belopp av 48,000 kronor, *dels ock* av magasinslokaler m. m. för statens historiska museum ett belopp av 12,450 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Fredric Hawerman.
